

Komunitní plán sociálních služeb regionu Brdy – Vltava

CZ.1.04/3.1.03/65.00017

Řešitel projektu: Brdy – Vltava o.p.s.

Analýza potřeb osamělých seniorů v regionu

Brdy - Vltava

Autor: Petra Klvačová, PhD.

Duben – červenec 2012

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Úvod

Cílem této analýzy je zjistit, jakým způsobem osamělí senioři zvládají uspokojování svých každodenních životních potřeb. Chceme se dozvědět, zda využívají něčí pomoc, nakolik je jim oporou jejich vlastní rodina a zda znají a využívají služby profesionální péče. Pokud tyto služby využívají, zajímá nás také, v jaké míře se tak děje, nebo také, zda jsou nějaké důvody, proč senioři nevyužívají těchto služeb více.

Skupinu osamělých seniorů jsme si pro účely našeho výzkumu definovali poměrně široce. Protože výchozím zdrojem kontaktů na potenciální respondenty byly tipy od sociálních pracovníků, které působí mezi seniory v terénu (např. při poskytování pečovatelských služeb), a jejich klientů, zakládala se počáteční definice konkrétního seniora jako osamělého především na vnějším pozorování toho, v jakých podmínkách daný člověk žije. Během samotného rozhovoru se pak mohlo ukázat, že tito lidé nejsou zcela osamělí, ale že mají nějaké příbuzné, s nimiž udržují kontakty. Tyto kontakty však byly zpravidla nějakým způsobem limitované. Do vzorku se tak dostaly nejen zcela osamělé osoby, ale také ty, které například sdílejí domácnost se svým dospělým dítětem, jež však tráví pracovní dny v zaměstnání, nebo ty, které nežijí s dětmi ve společné domácnosti, nicméně tyto děti za nimi více či méně pravidelně dojíždějí a s některými věcmi jim v případě potřeby vypomáhají. Zvláštní skupinu tvoří manželské páry, které v našem vzorku byly celkem tři.

Hlavní zjištění analýzy

- Naprostá většina respondentů dala jasně najevo, že pokud by si mohli v budoucnu vybrat, kde stráví zbytek svého života, zda v ústavní péči (v domově seniorů) nebo doma, rozhodli by se pro druhou variantu, podle možností doplněnou terénní pečovatelskou službou a/nebo péčí ze strany příbuzných.
- Většina respondentů označuje svou současnou situaci za stabilizovanou a zvládnutelnou, pouze tři z respondentů uvedli, že svůj život nezvládají nebo příliš nezvládají.
- S definicí současné situace jako zvládnuté výrazně souvisí skutečnost, že většina zkoumaných seniorů má někoho, kdo jim s každodenními činnostmi pomáhá. Nejčastěji jsou to jejich nejbližší příbuzní (děti a jejich partneři, vnoučata). Důležitou roli mají také sousedé z místa bydliště.
- Podle očekávání jsou nejčastějšími činnostmi, s nimiž senioři potřebují pomáhat, těžší domácí práce (např. velký úklid) a péče o dům a zahradu. U těžkých fyzických prací mají nezastupitelnou roli mužští příbuzní.
- Terénní pečovatelské služby v současnosti pravidelně využívá 8 respondentů, což je méně než jedna třetina z celého vzorku (29 respondentů). Nejvíce se jedná o dovoz hotového jídla do domácnosti, ale také o pomoc s nákupy, úklidem a vyřizováním různých věcí (doprovod k lékaři, vyzvednutí léků a podobně).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- Oslovení senioři jsou dobře obeznámeni s nabídkou terénních služeb v jejich okolí, věděli by zpravidla, na koho se v případě jejich potřeby obrátit. Většinou také vědí, jak fungují různé formy profesionální ústavní i terénní péče, nejlépe jsou obeznámeni s domovy seniorů a pečovatelskou službou.
- V případě terénních služeb je jako největší bariéra jejich většího využívání vnímána celková změna, kterou s sebou nese vpuštění „někoho cizího“ do domácnosti, a dále finanční náročnost a nesouhlas rodinných příslušníků s využíváním těchto služeb.
- Hodnocení vlastní situace a očekávání do budoucna nejsou primárně odvislé od věku respondentů, ale od jejich konkrétní situace, kterou spoluutváří jejich zdravotní stav, rodinná situace a další okolnosti.
- Velká část respondentů si nepřipouští možnost, že by se jejich zdravotní či fyzický stav mohl zhoršit natolik, že budou nuceni vyhledat pomoc z venku.
- S tím souvisí také to, že z výpovědí respondentů vyplynulo, že konkrétní úvahy o budoucnosti se svými příbuznými zpravidla nevyjednávají, nemluví spolu o nich.

Metodika sběru dat

Odpovědi respondentů jsme získávali prostřednictvím polostandardizovaného rozhovoru, který s nimi vedly předem vyškolené tazatelky. Tazatelky byly jednak členky týmu a jednak pracovnice Farní charity Starý Knín. Odpovědi respondentů byly zapisovány v průběhu rozhovoru do záznamového archu. Všechny rozhovory probíhaly v domácnosti respondentů, pouze jeden rozhovor se uskutečnil v rámci setkání seniorů v jedné z obcí. Na konci rozhovorů dostali respondenti letáčky s informacemi o nabídce poskytovaných služeb Charity.

Při výběru respondentů byl použit tzv. účelový výběr, kritériem výběru byla skutečnost, že senior žije osaměle (viz popis v úvodu). Doporučení na vhodné respondenty pocházela ve většině případů od pracovnic Charity, které dobře znají zkoumaný terén a lidi, kteří v obcích žijí. Zpravidla ale nešlo o jejich klienty, spíše známé, sousedy jejich současných klientů. V několika případech jsme doporučení na vhodné klienty získali od rodiny nebo od známých někoho z členů týmu, tedy také skrze sociální síť.

Popis vzorku

V rámci výzkumu jsme uskutečnili celkem 26 výzkumných rozhovorů. Vzhledem k tomu, že mezi respondenty byly tři manželské páry, výzkumný vzorek zahrnuje odpovědi 29 seniorů.

Z celkového počtu dotazovaných seniorů bylo 23 žen a 6 mužů. Třetina respondentů byla mladší 74 let, dvě třetiny respondentů byly naopak starší, to znamená, že jim bylo 75 a více let. Nejmladším respondentům bylo 67 let, nejstarší respondentce 92 let.

Pokud jde o vzdělání respondentů, můžeme na něj usuzovat jen nepřímou, z jejich odpovědí na otázku, jakou profesi ve svém životě vykonávali. Naprostá většina respondentů byla zaměstnána v dělnických profesích (šička rukavic, soustružník, prodavačka, dělnice) nebo

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

pracovala v zemědělství, můžeme tedy předpokládat, že měli základní vzdělání nebo byli vyučeni. Pouze 6 respondentů uvedlo takovou profesi, k jejímuž výkonu potřebovali vyšší vzdělání (lékařka, úřednice či účetní, překladatel).

Záměrem výzkumu bylo oslovit respondenty žijící v různých částech regionu. Vzorek zahrnoval jak respondenty z větších sídel (Dobříš, Nový Knín), tak respondenty z menších obcí (Korkyně, Bratřínov, Brunšov, Malá a Velká Hraštice, Mokrovraty, Stará Huť a další).

Poslední z charakteristik zkoumaného vzorku se týkala skutečnosti, zda respondenti pobírají příspěvek na péči. Pouze 4 respondenti odpověděli na tuto otázku kladně, tj. pobírají v současné době příspěvek na péči, 3 respondenti mají o příspěvek požádáno, 1 respondentka o příspěvek v minulosti neúspěšně žádala.

Zvládání každodenního života

V rozhovorech jsme se nejprve snažili zjistit, nakolik respondenty a respondenti sami vnímají svou situaci jako obtížnou a zda mají pocit, že svůj každodenní život zvládají svými vlastními silami, nebo pouze s něčí pomocí. Každodenním životem máme na mysli hlavně obstarávání každodenních životně důležitých činností, jako jsou nákupy, vaření, úklid a údržba domácnosti, návštěvy u lékaře, osobní hygiena a podobně.

Ve výpovědích zaznamenaných do dotazníků lze odlišit dvě různé úrovně problému. První je ta, nakolik respondenti vnímají subjektivně svou situaci jako zvládnutou či zvládnutelnou. Tato rovina souvisí s jejich psychickou pohodou a spokojeností se současným způsobem života. Druhou rovinu tvoří popis reálného stavu, čili toho, zda a nakolik jsou senioři při zvládání výše uvedených činností soběstační, nebo zda potřebují, aby jim s nimi někdo pomáhal. Tyto dvě roviny se nemusejí navzájem prolínat, takže mezi respondenty existují jak takoví, kteří tvrdí, že situaci příliš nezvládají, ale přitom spoléhají převážně sami na sebe a výraznější pomoc nevyhledávají, tak i takoví, kteří tvrdí, že vše zvládají, ale zároveň využívají pomoc příbuzných, a v některých situacích i placené terénní služby.

Naprostá většina seniorů, které jsme oslovili, na přímou otázku odpovídala, že svou aktuální situaci považuje za zvládnutou. Pouze dvě respondenty uvedly, že péči o domácnost „nezvládají“, jedna přiznala, že „moc nezvládá“, ale všichni ostatní uvedli, že situaci „zvládají“. Definice vlastní situace jako zvládnuté je zjevně důležitá pro to, aby měli senioři uspokojivý pocit ze svého života, a to patrně nejen v situaci, kdy o něm hovoří pro potřeby výzkumu. A naopak tam, kde definují otevřeně svou situaci jako „nezvládnutou“, a to i během výzkumného rozhovoru, lze hledat hlubší problém, který by nejspíše vyžadoval řešení, např. v podobě nějaké nabídky pomoci ze strany sociálních pracovníků.

Způsoby, jakým senioři v praxi dosahují toho, že svou situaci mohou definovat jako „zvládnutou“, jsou velmi rozdílné a hodně závisí na okolnostech a prostředí, v nichž konkrétní osoby žijí, a na možnostech pomoci a péče, které jim skýtá jejich vlastní rodina, sousedské okolí, a na reálné dostupnosti terénních sociálních služeb v místě jejich bydliště. Relativně lépe jsou na tom samozřejmě ti, kteří sice tráví většinu času sami, ale mají alespoň

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

na malou část dne nebo týdne k dispozici někoho z rodiny (syna, snachu, vnuka a podobně), kdo jim může pomoci s fyzicky náročnějšími činnostmi (těžké nákupy, velké prádlo, sekání dříví atd.). V takovéto situaci je velká většina seniorů z našeho vzorku. Pouze 3 respondentky se podle svého tvrzení nemohou spolehnout vůbec na žádnou pomoc někoho z rodiny – buď nikoho nemají, nebo s rodinou nejsou v kontaktu.

Placených služeb (dovážka obědů, úklid, doprovod k lékaři a podobně) využívá pravidelně celkem 8 respondentů z našeho vzorku, navíc jeden manželský pár těchto služeb využíval nárazově během letošní zimy (dovážka jídla do domu). Všichni ostatní respondenti (21 z celkem 29 seniorů) se zatím obešli bez těchto služeb, to znamená, že fungují soběstačně, nebo s pomocí příbuzných a sousedů. Z uvedených osmi seniorů, kteří služby využívají, byli všichni klienty Farní charity Starý Knín, zmíněný manželský pár využíval služeb Pečovatelské služby Dobříš.

Jak již bylo řečeno, nejvíce respondentů spoléhá na pomoc někoho blízkého z rodiny. Nejčastěji jsou to jejich vlastní děti nebo vnoučata, které přibližně v polovině případů žijí ve stejné obci, někdy dokonce i v témže domě jako senior. I když to není z rozhovorů zcela zřejmé, asi pouze ve dvou nebo třech případech však mají tito senioři se svými dětmi společně hospodařící domácnost. Druhou polovinu pomáhajících příbuzných tvoří děti nebo vnoučata, které za svými rodiči a prarodiči dojíždějí, nejčastěji z Prahy. Ve dvou případech byla jako nejvíce pečující osoba explicitně uvedena snacha. Jedna respondentka bydlí se synem, se kterým ale špatně vychází (nemluví s ní), takže péči o ni zastává druhý syn a sousedé. Právě sousedé jsou druhou důležitou kategorií pečujících vedle rodinných příslušníků. Celkem 5 seniorů uvedlo, že jim s něčím pomáhají jejich sousedé v místě bydliště.

S jakými činnostmi nejčastěji seniorům jejich blízcí lidé pomáhají? V případě rodiny jsou nejčastěji zmiňovanými pracemi péče o dům, kam patří nejen údržba domu, případně zahrady, ale také starost o topení, pokud je na pevná paliva (nošení uhlí, děláni dříví), a dále velké těžké nákupy. V prvním případě se jedná o čistě mužské práce, do nichž jsou zapojeni synové, zeťové a vnuci, s nákupy pomáhají všichni bez rozdílu. Další často zmiňovanou sférou výpomoci je úklid domácnosti, zejména velký úklid, kam patří například mytí oken. Méně často byly jmenovány pomoc s vařením, s drobným úklidem, nebo doprovod k lékaři či na úřad. Navzdory obvyklé představě, že pomoc seniorům je z velké části záležitostí, která leží na bedrech žen (dcer, snach, vnuček coby pečovatelek), se v našem výzkumu ukazuje jako velmi významná také role mužů (synů, zeťů, vnuků). Ti pomáhají těm starým lidem, kteří se ještě snaží být maximálně soběstační, s těžkými, fyzicky náročnými činnostmi, na které jim už (na rozdíl od lehčích, méně náročných prací, jako je vaření, malé nákupy nebo běžné poklizení v domácnosti) nezbývají fyzické síly.

Nejčastější formou pomoci ze strany sousedů je pomoc při obstarávání nákupů. Zmínili ji tři respondenti. Jedna respondentka zmínila pomoc sousedky v domácnosti, další zase pomoc souseda při péči o zahradu (sekání trávy, řez stromů).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

V případě terénních služeb, které si senioři „kupují“, nejčastěji od Farní charity Starý Knín, je na prvním místě dovážka hotových jídel. Tuto službu pravidelně využívá 5 z námi oslovených seniorů. Tři ze starších senierek, které mají zdravotní problémy, využívají možnosti doprovodu pečovatelky k lékaři, jedna respondentka zmínila, že jí pečovatelská služba pomáhá rovněž při obstarávání léků a knížek z knihovny.

Obeznamení s nabídkou terénních služeb

Jak jsme ukázali v předchozí kapitole, pomoc terénních služeb péče o seniory v současnosti využívá pravidelně či nepravidelně pouze menší část z našeho vzorku respondentů (méně než jedna třetina). Prakticky všichni oslovení senioři včetně těch, kteří nikdy žádnou z těchto služeb nevyužili, však na přímou otázku odpověděli, že vědí, že tyto služby existují a že pokud by je potřebovali, věděli by, jak a kde o ně požádat.

Nejčastějším zdrojem informací o těchto službách je pro seniory samotné prostředí, ve kterém žijí. Platí to zejména pro ty z nich, kteří žijí v obcích, ve kterých působí Farní charita Starý Knín. Většina z těchto respondentů vypověděla, že znají někoho, za kým pečovatelé z Charity docházejí nebo docházeli, že znají někoho z těchto pečovatelů osobně, nebo že pracovníky Charity vídají ve svém okolí, když rozvážejí obědy, nebo když docházejí za svými klienty. Poznají je podle jejich „uniform“ – modrých bund. Několik seniorů nezávisle na sobě odpovědělo, že znají dokonce přímo někoho z vedení Farní charity, na koho by se mohli v případě potřeby obrátit. Je tedy zřejmé, že Farní charita se v obcích, kde působí, těší dobrému povědomí nejen mezi svými stávajícími, ale i mezi potenciálními klienty, a zároveň, že má mezi nimi dobrou pověst a v případě, že by tito oslovení lidé měli v úmyslu objednat si některou z profesionálních služeb, obrátili by se právě na tuto organizaci. Totéž platí i o Pečovatelské službě v Dobříši, tu však explicitně zmínila pouze jedna seniorka ze Staré Hutě a jeden manželský pár, který s ní měl vlastní zkušenost z dřívějšíka.

Na jednu stranu je toto zjištění možné vnímat jako pozitivní, jako doklad toho, že cílová skupina, kterou se snaží postihnout jak tento výzkum, tak i samotné terénní služby, je těmito službami i informacemi o nich dobře pokryta. Zároveň je však také třeba s tímto závěrem nakládat obezřetně. Je totiž pravděpodobné, že stále existuje relativně početná skupina potenciálních příjemců služeb z řad seniorů, jež s nimi nejsou obeznámeni, a kterou se tímto výzkumem zatím nepodařilo podchytit. Důvodem je relativně malá velikost výběrového souboru, který by bylo užitečné dále rozšířit, aby získané informace byly ještě více ucelené a ještě důkladněji pokrývaly celou cílovou populaci.

Pod téma této kapitoly spadá i to, jak si senioři vedli, když měli zodpovědět otázku, zda vědí, jak fungují různé formy profesionální péče o seniory (domov seniorů, pečovatelská služba, dům s pečovatelskou službou, denní stacionář pro seniory). Z jejich odpovědí vyplynulo, že většinou mají představu o tom, jak tyto služby fungují a jaké jsou mezi nimi rozdíly. Téměř sto procentně to platilo u domovů pro seniory a u pečovatelské služby, které znalo téměř devět desetin respondentů. Naopak nejmenší povědomost měli oslovení o denním

stacionáři, který vůbec neznala zhruba polovina respondentů. V případě domu s pečovatelskou službou přibližně tři pětiny věděly, o co se jedná, ze zbývajících dvě třetiny nevěděly a jedna třetina uvedla, že se jedná o něco podobného, jako je domov pro seniory.

Postoje seniorů k terénním službám

Zajímalo nás také, jaký názor na tyto služby senioři mají a zda uvažují o tom, že by je v budoucnu - třeba tehdy, až to bude více vyžadovat jejich celkový stav - využívali intenzivněji. V první fázi jsme se ptali obecně na to, zda uvažují o tom, že by využívali více „pomoci zvenku“, v další otázce jsme se již zaměřili konkrétně na specializované služby. Ukázalo se, že většina oslovených seniorů vážně uvažuje o možnosti, že by v budoucnu využívala placených služeb, které by jim pomohly lépe zvládat jejich situaci. Nejčastěji uvažují o tom, že by využívali dovážku hotových jídel do domu.

V odpovědích na tuto otázku se již projevil jeden důležitý faktor, který jde napříč reakcemi seniorů na různé otázky, na které jsme se jich v průběhu rozhovoru ptali. Lze ho postavit na stejnou úroveň jako výše zmíněný optimismus, s nímž většina respondentů hovoří o své současné situaci jako o zvládnuté či zvládnutelné, i když z některých praktických tvrzení, kterými toto své přesvědčení doplňují, je patrné, že tomu tak ne vždy je. Jedná se o zřetelnou snahu seniorů udržet si co nejdéle svůj život bez výraznějších změn a zásahů z vnějšku. Z tohoto hlediska profesionální péče v jejich výpovědích figuruje nejen jako potenciálně vítaná pomoc, ale také jako zdroj nejistoty pramenící ze změny životního režimu, vstupu „instituce“ do soukromého prostoru domácnosti a podobně. Snaží se proto okamžik, kdy k této změně dojde, pokud možno oddálit.

Toto váhání, zda vpustit do svého života radikální změnu, kterou s sebou služby podle respondentů nesou, je vedle přesvědčení, že se bez nich zatím mohou obejít, protože to „zvládají“, hlavním důvodem toho, proč většina respondentů tyto služby zatím nevyužívá. Radikálnost změny, kterou s sebou nese vpuštění „cizí“ pečující osoby do domácnosti, je zpravidla vyjádřena právě protikladem mezi „vlastním“ a „cizím“ pečujícím. Nezřídka je odmítání profesionální péče zdůvodňováno právě obavou z vpuštění „cizích lidí“ do domácnosti. Někdy je větší díl této obavy přenášen na blízkou osobu, s níž senior sdílí obydlí: „Mně by to nevadilo, ale syn by to určitě nechtěl.“ Jako méně významný, avšak rovněž v několika případech zmiňovaný důvod se ukázala finanční stránka využívání služeb. Někteří senioři vyjadřovali obavy, že by pro ně tyto služby byly příliš drahé, že by si je vzhledem k výši svých příjmů nemohli dovolit. Přibližně stejně početná skupina seniorů však naopak uvedla, že by pro ně finanční stránka služeb problémem být neměla, což ukazuje, že finanční náklady na služby jsou mezi seniory diferencujícím faktorem, ať už kvůli jejich skutečné, či subjektivně vnímané ne/dostupnosti (např. „Musí to být drahé.“).

A konečně třetím faktorem, který má vliv na postoj seniorů k terénním službám a na to, zda uvažují o tom, že je budou v budoucnu využívat, je názor jejich blízkých, ať už explicitně vyjádřený, nebo předpokládaný. V několika rozhovorech se totiž objevily formulace typu

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

„můj syn by s tím nesouhlasil“, „Moje žena si myslí, že je to zbytečné, ale já bych takovou věc uvítal“ a podobně. Z toho je patrné, že respondenti nejsou ve svém rozhodování nezávislí na okolí, někdy tomu je právě naopak, bez jednoznačného souhlasu svých blízkých se nemohou nebo nechtějí o takovéto věci rozhodovat.

Představy seniorů o budoucnosti

Ačkoli mají senioři k využívání placených terénních služeb některé obecné výhrady, hlavně kvůli jejich relativně vysoké ceně, kterou si leckdy nemohou, jak říkají, vzhledem ke svým příjmům dovolit zaplatit, a také kvůli možnému narušení vlastního soukromí, jsou tyto služby zároveň určitou pojistkou, ke které se upínají vzhledem k budoucnosti. To platí nejen pro ty z nich, kteří ještě vzhledem ke svému věku nebo fyzickým dispozicím tyto služby nepotřebují, ale i pro ty, kteří je již v nějaké míře využívají.

Na přímou otázku, jak si představují svou budoucnost, kde by chtěli v budoucnu žít, většina seniorů odpověděla, že by chtěla zůstat pokud možno doma. V jejich výpovědích se velmi často opakují citově zabarvené výroky jako „doma je doma“, „doma to mám ráda“, „nejraději jsem doma“, „doma chci dožít“, „lepší je být doma“, „domov ničím nenahradíte“ a podobně.

Naopak o životě mimo domov, konkrétně v nějakém typu ústavních zařízení, které reprezentují domovy seniorů nebo - v řeči některých respondentů - „domovy důchodců“, hovoří účastníci výzkumu často jako o té nejhorší variantě, nebo alespoň jako o takové variantě, která by přicházela v úvahu až po vyčerpání všech ostatních možností. Pouze jedna seniorka v rozhovoru uvedla, že by do domova seniorů šla ráda, údajně jí však odmítla napsat doporučení její ošetřující lékařka, protože je ještě „fit“. Někteří respondenti hovoří zase o tom, že do domova nechtějí, ale možná budou muset, například proto, že rodina se o ně postarat nechce či nemůže a pečovatelská služba by byla příliš drahá. Celkově však převládá přání zůstat doma v péči blízkých, případně profesionálních pečovatелů, pokud by rodina nezvládala.

Důvody pro setrvávání doma se navzájem velmi podobají. Senioři argumentují tím, že „doma jsou zvyklí“, „mají to tu rádi“, „mají zde hezké vzpomínky“, důležitý je pro ně pocit soukromí, přítomnost domácích zvířat (např. kočky), zahrádka („Na jaře tu můžu pěstovat šnytlík.“) a podobně. Opačný hodnotící tón mají argumenty týkající se domovů pro seniory. Respondenti dávají najevo, že do nich jít nechtějí („věřím, že by mě dcera do domova důchodců nedala“, „nemám tato zařízení ráda“, „radši bych zemřela“ a podobně).

I respondenti, kteří o odchodu do domova pro seniory uvažují jako o jedné z možností, zároveň deklarují, že by se tak stalo jen v krajním případě („jen kdybych byla úplně nemožná“), nebo ne z vlastního rozhodnutí („Nakonec já se přizpůsobím. Radši bych byla doma, ale synovi by asi vadilo, že sem někdo chodí.“), či pouze v omezené míře a podmíněčně. Jako jeden ze seniorů, který říká, že by mu vyhovovalo být v domově na zimu a od jara do podzimu pobývat na vlastní chatě. Všichni respondenti, kteří o tom, že by se mohli

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

nakonec s pobytem v domově smířit, zároveň říkají, že by to pro ně nebyl stejně uspokojivý život jako v domácím prostředí (např. „Je to tam pěkné, ale raději bych byla doma.“).

Jaké důvody odmítavého postoje k ústavní péči senioři uvádějí? Často je lze vyčíst jako opak toho, čím charakterizují pobyt v domácím prostředí. Z formulací „mám tu klid a nemusím nikoho poslouchat“, „tady mám svůj pokoj, můžu si dělat, co chci a nemusím se ohlížet na druhé“, „mám tady všechno a soukromí“, „tady mám všechno a sousedky, které znám“, nebo „mám tu své věci a vzpomínky“ lze přesně porozumět tomu, co by seniorům na pobytu v domově vadilo – nutnost podrobit se ústavnímu režimu, absence soukromí, méně klidu, cizí lidé, nezvyk a tak dále. Někteří senioři vyjadřují své výhrady vůči domovům více explicitně, vadí jim například údajná nedostatečná péče ze strany ošetřujícího personálu.

Jak jsme zmínili na začátku této kapitoly, jako pojistka, která by mohla seniorům umožnit dožití v domácím prostředí, je často prezentována profesionální pečovatelská služba. A to i těmi, kteří hovoří o tom, že se mohou spolehnout i na pomoc svých blízkých. Od určitého momentu už svým rodinným příslušníkům nechtějí být na obtíž a raději by břemeno péče přenesli na placené profesionály. V některých případech jsou si však senioři zároveň vědomi obtížnosti takového řešení, zejména jeho finanční náročnosti. Ve velké míře se v jejich vyjádřeních vyskytuje očekávání, že jim v budoucnu, až nastane chvíle, kdy to budou potřebovat, jejich nejbližší (děti, vnoučata) pomohou a postarají se o ně, případně si je vezmou k sobě nebo se naopak nastěhují k nim. Podle způsobu, jak senioři o této variantě mluví, však lze usuzovat, že o ní se svými potomky explicitně nemluví, že se jedná spíše o jejich přání a očekávání, než o předem vyjednaný plán, jak řešit problém, který v budoucnu pravděpodobně nastane. Tyto dvě varianty, tedy placená péče, případně v kombinaci s péčí příbuzných, v domácím prostředí, nebo přestěhování se k příbuzným, pokud to jejich bytová situace dovoluje, jsou nejčastěji zmiňovanými představami o budoucnosti, o nichž oslovení senioři hovořili. Varianta ústavní péče je v jejich výpovědích naopak tou méně žádoucí alternativou a je častěji spojena s obavami z budoucnosti.

Návrhy a doporučení

- Pro největší část oslovených seniorů se jednoznačně jako nejpřijatelnější varianta péče ve stáří jeví pobyt v domácím prostředí s pomocí příbuzných a pečovatelské služby. Proto doporučujeme při plánování sociálních služeb pro seniory zaměřit se právě na tento typ terénních služeb a jejich dostatečnou kapacitu pro pokrytí celého Regionu Brdy – Vltava.
- Senioři se při rozhodování, jak vyřešit péči o svou osobu ve stáří potýkají nejen s vlastními obavami a nerozhodností, ale někdy také s nepřilíš vstřícným postojem k profesionální pečovatelské službě ze strany jejich příbuzných a blízkých, na jejichž pomoci a podpoře jsou závislí. Proto doporučujeme při přípravě propagačních a osvětových aktivit zaměřených na sociální služby, především ty terénní, zaměřit se nejen na cílovou skupinu samotných seniorů, ale také na jejich blízké, kteří s nimi žijí a/nebo o ně pečují. Hlavním cílem by mělo být překonat obavu obou dvou skupin

z možného narušení soukromí, které s sebou vstup profesionální pečovatelské služby do domácnosti seniora může nést.

- Vzhledem k tomu, že si řada seniorů přeje, aby těmi, kdo o ně budou pečovat a kdo jim budou pomáhat, byli jejich nejbližší příbuzní (děti a jejich partneři, vnoučata), mělo by smysl také nabídnout této cílové skupině nejen praktickou pomoc (zapůjčení pomůcek a podobně), ale také informační a metodickou podporu. Nelze přitom spoléhat pouze na to, že se pečující osoby v případě potřeby na poskytovatele služeb sami obrátí, ale je potřeba je cíleně oslovovat způsobem, který pro ně bude srozumitelný a atraktivní.
- Jak rovněž vyplynulo z analýzy, nejznámějším typem sociální služby pro seniory jsou stále ještě institucionalizované pobytové služby typu domovů pro seniory a domů s pečovatelskou službou. Přestože tyto služby mají svou nezastupitelnou roli, jejich kapacity jsou omezené (v současnosti platí dlouhé čekací lhůty na přijetí) a pro samotné seniory není tento typ služeb vždy ten nejpříjemnější. Naopak z rozhovorů s nimi vyplynulo, že ho často berou až jako poslední možnost. Bylo by tudíž užitečné pokusit se skrze soustavné informování dále oslabovat názor veřejnosti, že domovy seniorů jsou jedinou možností, jak zabezpečit péči o seniory.
- Z rozhovorů vyplynula rovněž významná role sousedů z místa bydliště seniorů. Sousedé doplňují či nahrazují péči chybějících či nefungujících rodinných příslušníků. Při plánování sociálních služeb by proto bylo vhodné zaměřit se i na tuto skupinu reálně či potenciálně pečujících osob, poskytnout jí informace o tom, jak pomáhat osamělým seniorům a nabídnout dostupné možnosti podpory a spolupráce při této činnosti.